

PRZEKAZ, TRANSLACJA I ZDRADA¹ — PYTANIA O KSZTAŁT CHRZEŚCIJAŃSTWA W POLSCE

Wstęp

Chrześcijaństwo wyraźnie nie ma dziś dobrej prasy. Przyczyn tego stanu rzeczy jest z pewnością wiele i są one niewątpliwie złożone. Nie bez znaczenia dla ogólnej jego kondycji, niezależnie od partykularnej tradycji konfesyjnej, jej „rodziny” kłopotów i tego, co się dzieje w ramach wewnętrznych, dogmatycznych sporów, pozostają trudne w adaptacji wielkie wyzwania współczesności z kryzysem ekologicznym, wojną, problemami uchodźstwa, prawami kobiet, prawami mniejszości seksualnych, laicyzacją czy światowym populizmem na czele. Dodatkowo silne upolitycznienie, arogancja elit i hierarchii, problem pedofilii oraz inne skandale seksualne, obyczajowe i finansowe – to z pewnością i tak niepełny repertuar odkładających się stopniowo i od dawna błędów, zaniechań, nadużyć, które wyraźnie zmieniają współczesny obraz i społeczną percepcję chrześcijaństwa. Tradycji, która od przeszło dwóch tysięcy lat wydawała się wszak stać niezachwianie,

niejeden historyczny czy kulturowy sztorm mając pomysłnie za sobą. Nie pomagają mu również spadki po postmodernizmie: odwrót od tradycyjnej metafizyki czy socjologia wiedzy z całym dobrodziejstwem społecznego konstruktywizmu sprzyjać będą raczej unikaniu pytań o prawdę ostateczną, niż jej czynnym poszukiwaniom. A zatem, parafrazując słowa autora tekstu Ewangelii Jana: *czy dziś może być jeszcze co dobrego z Nazaretu?*²

W swej miazdzącej krytyce systemu kościelnego, który można uznać za rzeczywistą reprezentację owego imaginarium symbolicznego jakim jawi się chrześcijaństwo w ogóle, Tomasz Polak pisze:

system kościelny jest systemem nieuchronnej uzurpacji, który skutecznie sięga po wszystko, co jest w jego zasięgu i co mogłoby do niego należeć, można przedstawić w postaci jego świadomościowych i politycznych skutków. Jednym z nich jest właśnie „imperialne” samorozumienie usytuowania systemu kościelnego, czyli przekonanie o jego „ontologicznej świętości” (tj. istotowym związku z Bogiem), z którego wywodzone są jego uniwersalne roszczenia³.

¹ Por. G. Scholem, „Autorytet religijny a mistyka”, w: *Kabala i jej symbolika*, G. Scholem, tłum. R. Wojnakowski, Warszawa 2014, s. 11–50. *Posunąć się nieco. Teologia według Derridy*. Z Agatą Bielicką-Robson rozmawia Piotr Sawczyński, „Miesięcznik Znak” 2017, <https://www miesiecznik.znak.com.pl/posunac-sie-nieco-teologia-wedlug-derridy/>; (dostęp: 3.09.2022)

² Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ewangelia św. Jana: 1, 46*, Poznań–Warszawa 1980, s. 1217.

³ T. Polak, *System kościelny, czyli przewagi Pana K.*, Poznań 2020, s. 210.

Imperialne roszczenia realizowane mają być zdaniem autora za pomocą stosownych struktur symbolicznych, ideologicznych i organizacyjnych, w których ta potężna religia historyczna osadziła swój aparat myślenia i działania. Wydaje się jednak, że wobec przeoranej przez sekularyzację, a co najwyżej wobec postsekularnej zachodniej kultury roszczenia te zwyczajnie nie poplącają. Jak zauważa dziś wiele autorek i autorów komentujących kondycję chrześcijaństwa (nie wyłącznie w kontekście polskiego katolicyzmu), tradycja ta pozostaje odpowiadająca za tysiąclecia konfliktów i przelewów niewinnej krwi⁴, że na naszych oczach rozpada się religia „ukształtowana jako cywilizacja czy światopogląd”⁵, następuje agonia „instytucjonalnych form kościelności, w których przez wieki zadomowiały się nasze duchowe doświadczenia”⁶, dokonuje się oddolna laicyzacja społeczeństw „świata zachodu” i spadek wiarygodności struktur instytucji religijnych⁷.

Równoległe jednak pojawiają się rozmaite strategie obrony, ocalania, „odgruzowywania”⁸ chrześcijaństwa; dokonuje się zróżnicowanych jego rewizji w nadziei, że to, co w nim odpychające musi być z pewnością jakimś nieuprawnionym przekłamaniem,

zniekształceniem, deformacją na doskonałej, ponadczasowej tkance hermeneutyki transcendencji. Podejmuje się przy tym rozmaite próby wydobywania z tradycji tego, co miałyby stanowić życiodajny i energetyczny rdzeń, rodzaj intymnego źródła mądrości i etycznej dojrzałości⁹, dokonuje się poszukiwań i ćwiczeń duchowych wykraczających poza chrześcijańską ortodoksję, sięga się do innych tradycji (np. zen¹⁰), czy też reinterpretuje się tradycję w sposób odpowiadający współczesnym wyzwaniom, dokonując druzgocącej krytyki zastanych i apologii nowych, niejednokrotnie skrajnie rewizjonistycznych jej wykładni (np. zyskująca ostatnio na sile dyskusja wokół ekologicznej hermeneutyki biblijnej¹¹ i problemu wykluczeń całych grup społecznych ze wspólnoty religijnej). Dynamika tych rezygnacji i starań, owych rozpaczy i nadziei, goryczy i uporu – prześwieca jak surowa podszywka przez rzadko tkane płótno przedstawianego Państwu niniejszym numeru.

Można go czytać na zakładkę: z tekstu do tekstu, wychodząc od głosu rozczarowania w jednym – chwytając się obietnicy dobrego w drugim. Albo w poprzek: w każdym z osobnych tekstów doszukiwać się obu tych namietności i po swojemu ważyć ich znaczeniowe ciężary dla siebie. Można też od deski do deski, liniowo, licząc na jakiegoś klarowne rozstrzygnięcie przy końcu lektury. Trudno powiedzieć, która strategia

⁴ J. Gray, *Siedem typów ateizmu*, tłum. A. Wilga, Warszawa 2020, s. 29.

⁵ Z. Nosowski, *Odgruzowywanie chrześcijaństwa (edytorial, jesień 2022)*, „Kwartalnik Więź”, 8.10.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/odgruzowywanie-chrzeszcijanstwa-edytorial-jesien-2022/?fbclid=IwAR1m63rsl-opkoMGU-CAiSHtQ-60hDIW-65aYLYPWCiOfxmMecgl73lgAFkA>, (dostęp: 10.10.2022).

⁶ S. Duda, *Wielkie Tak albo wielkie Nie. Bóg spoza teologicznego słownika*, „Kwartalnik Więź”, 20.09.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/wielkie-tak-albo-wielkie-nie-bog-spoza-teologicznego-slownika/> (dostęp: 10.10.2022).

⁷ A. Szostkiewicz, *Franciszek już nie imponuje*, „Polityka”, 2.07.2022 <https://szostkiewicz.blog.polityka.pl/2022/07/04/franciszek-juz-nie-imponuje/>, (dostęp: 10.10.2022).

⁸ M. Kędzierski, *Święta codzienność w szpitalu polowym, czyli katolicyzm po rozpadzie*, „Kwartalnik Więź”, 8.10.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/swieta-codziennosc-w-szpitalu-polowym-czyli-katolicyzm-po-rozpadzie/>, (dostęp: 10.10.2022).

⁹ Por. T. Halik, *Popołudnie chrześcijaństwa*, tłum. T. Maćkowiak, Kraków 2022 i inne tego autora.

¹⁰ Por. W. Werhun SJ, *W głębi i z powrotem. Rekolekcje ignacjańskie w życiu codziennym*, Kraków 2020 i inne tego autora.

¹¹ Por. R. F. Sadowski, *Filozoficzny spór o rolę chrześcijaństwa w kwestii ekologicznej*, Warszawa 2015; T. Twardziłowski, *Ocalić stworzenie. Teoria i zastosowanie ekologicznej hermeneutyki Biblii*, Warszawa 2017 i inne tego autora; T. Jaeschke, I. A. Stanisławska, D. Sumińska, *Nieboskie stworzenia. Jak kościół wyklucza*, Warszawa 2019.

miałyby Państwu przynieść zasłużoną satysfakcję, żadnej jako redaktorzy numeru preferować i szczególnie zalecać nie zamierzamy. Proponujemy pozwolić sobie po prostu na bezinteresowną lekturę prezentowanych odsłon myślowych w pełnym, redakcyjnym przekonaniu, że nie pozostawiają Was obojętnymi.

W pierwszym proponowanym Państwu artykule, Józef Majewski wychodząc od etycznego sporu wokół aborcji i Strajku Kobiet, nieoczekiwanie zbacza z dość oczywistych dla dyskusji wokół owego społecznego fenomenu ścieżek i wprowadza nas w obszar pytań metafizycznych, pytań o źródło i autorstwo zła w świecie. Kim w kontekście wad letalnych płodów są owi „najmniejsi” ze słynnej przypowieści Jehoszuy z Nazaretu o Sądzie ostatecznym z rozdziału dwudziestego piątego Ewangelii Mateusza? – pyta autor. I co lub kto stoi nie tyle za cierpieniem stanowiącym wynik ludzkiej wolności, wolności w imię której świadomie wybiera się zło, okrucieństwo, bestialstwo, nikczemność i deprawację. Ile za cierpieniem „nie-winnym” i „a-moralnym”, za cierpieniem wymykającym się tradycyjnemu ujęciu wszechmocy Boga i tradycyjnej teodycei. Przywołując pokrótce jej główne teologiczne tropy, Majewski konfrontuje ją z logiką i prawidłami ewolucji, w ramach której istnienie cierpienia stanowi strukturalną, nieusuwalną konieczność. Zdaniem Autora tradycyjna teologia, wypracowana w czasach „przedewolucyjnych”, nie jest dziś w stanie przekonująco odpowiedzieć na pytania o bożą wszechmoc i problem cierpienia. Z kolei teologia i teodycea zakładające ewolucjonizm dopiero problematyzują tę kwestię i na razie pozostają wobec tych pytań bezradne. Czy nauka Jehoszuy

z Nazaretu, wzywająca ludzi do działania w obronie maluczkich, a więc „Przeciwko” cierpieniu, i tym samym „Przeciwko” prawu ewolucji daje się czytać jako anty-ewolucjonistyczna? I co miałyby to oznaczać dla chrześcijańskiej teodycei?

Kolejny artykuł autorstwa Justyny Melonowskiej to pogłębione studium rekonstrukcyjne krytycznej filozofii historii, koncepcji rozwijanej przez Henri-Irénéé Marrou (1904–1977), którą Autorka podejmuje w kontekście sporu między katolicką, „ocallająco-zachowującą” teologiczną ortodoksją i jej „rewizyjną” progresją. Koncepcja francuskiego historyka zakłada, że rekonstrukcja przeszłości wymaga sztuki uczestniczenia, uczuciowego zaangażowania, swojej „przyjaźni ze świadkiem z przeszłości”. Uczucie wrogości natomiast, resentyment, czy „poznanie przez pretensję” nie tylko nie będą sprzyjały poznaniu, ale także wpłyną na zniekształcenie prawdy, która, zdaniem Marrou, jest wszak głównym zobowiązaniem historyka-filozofa. Co ciekawe, praca takiego badacza będzie stanowiła komunikatywną wartość jedynie dla tych, którzy podzielają jego troski i uczucia co do przeszłości. Reszta niewtajemniczonych pozostanie „na zewnątrz” prawdy, nie pojmując jej lub pojmując ją opacznie. Autorka rozpoznaje w tej logice docierania do prawdy analogię w stosunku do obu konkurencyjnych wobec siebie „stronnictw” w obrębie tradycji katolickiej, którym, ze zrozumiałych względów trudno będzie się porozumieć z uwagi na darzenie uczuciem odmiennych „prawd”, prawdy ortodoksji i prawdy progresji. Poszukując miejsca dla ich ewentualnie możliwego spotkania, wskazuje na strategię trzech kroków: po pierwsze: głęboka kwerenda źródeł (studium ortodoksji i tradycji);

po drugie: kontynuacja w pełnej szacunku i wdzięczności, ale też niepozabawionej stanowczości polemice; i po trzecie: korekta o charakterze „zarazem rewidującym (co do części) i ochronnym (tak co do korygowanego aspektu, jak co do całości, co sprowadza się do wyjątkowej wymiany części istotnie wadliwych)”. Pozostają jednak nierozstrzygnięte kwestie autorytetu: kto bowiem i na podstawie jakich prerogatyw miałby rozsądzać o kwestiach chronionych i rewidowanych? W jaki właściwie sposób i jakimi kryteriami zachowywać w tradycji harmonię ciągłości i zmiany?

Tekst Moniki Humeniuk zatrzymuje nas w polu zainteresowania herezją jako szansą rozhermetyzowania zdominowanej przez konfesyjne formuły pedagogiki religii. Autorka zadaje pytanie o możliwość uprawiania tej pedagogicznej subdyscypliny nie tylko, jak to się zwykło przyjmować, na gruncie normatywności pedagogiczno-teologicznej, ale także w ramach krytycznego religioznawstwa, na gruncie normatywności pedagogiczno-religioznawczej uwzględniającej inne niż teologiczne teorie religii. Przeprowadzenie takiego zabiegu wymaga uprzedniego „wypróbowania” herezji tam, gdzie wcześniej dominowała dogmatyczna ortodoksja. W artykule zostają zaprezentowane dwa przypadki takich właśnie nieortodoksyjnych wersji chrześcijańskich hermeneutyk. Autorem pierwszej jest Jacques Ellul, przedstawiciel anarchizmu chrześcijańskiego, kontestator stosunków społecznych i duchowych opartych na wszelkiej władzy, krytyk chrześcijańskiej koncepcji Opatrzności Bożej oraz twórca przewrotnych interpretacji tekstów biblijnych. Drugi to John D. Caputo, postmodernistyczny teolog, twórca tzw. słabej teologii (lub inaczej: teologii

słabego Boga), której sercem miałyby być figura Imienia-Wydarzenia, nie dającego się trwale pochwycić w żadnej ortodoksyjnej kliszy boskiego „przejawu”, poddającego się nieustającym, historycznie i kulturowo warunkowanym reinterpretacjom. Obaj przywołani w tekście myśliciele to postaci zaczerpnięte z samego serca długiej i złożonej tradycji religijnej, w intrygujący i nieoczywisty sposób czerpiący z jej bogactwa. Czy pedagogika religii daje się podejmować jako przestrzeń myślenia na tyle gościnna, by otwarcie i z zainteresowaniem przyjmować i darzyć uznaniem herezje, które obaj proponują? Oraz – co jeszcze można subdyscyplinie zaproponować, by poszerzać jej hermetyczne, bo zwykle konfesyjne, granice? Czy kategoria religii w subdyscyplinie poddaje się próbom sekularyzacji, jak ma to miejsce np. na gruncie krytycznego religioznawstwa, kierując „religijną” uwagę w stronę tak „niereligijnych” tematów, jak duchowość nominalistyczna, kognitywizm, ekologie, ideologie, sport czy ruchy miejskie?

Pytanie o pedagogikę religii skrojoną na miarę aktualnych wyzwań społecznych i kulturowych zadaje również Szymon Dąbrowski. Autor zarysowuje stan aktualnych badań w zakresie subdyscypliny tak w Polsce, jak i na świecie, wskazując przy tym na ogólne różnice paradygmatyczne w tym zakresie: w Polsce są to zwykle badania z pogranicza nauk pedagogicznych i teologicznych, gdy tymczasem w paradygmacie anglojęzycznym prowadzone są głównie badania interkulturowe i interreligijne, zaś w niemieckojęzycznym – intrakulturowe i intrareligijne. Wskazuje ponadto, że pedagogiczno-krytyczny namysł nieustannie zyskuje na znaczeniu w ramach wszystkich tych tradycji, zarówno niemieckojęzycznych,

anglosaskich, polskich, jak i skandynawskich. Towarzyszy temu przekonanie, że jedynie taki rodzaj refleksji może sprzyjać nie tylko wspieraniu indywidualnej, dojrzałej osobowości kulturowo-religijnej, budowaniu elastycznej struktury psychicznej zapewniającej możliwość nieustannego rozwoju w wymiarze intelektualnym, aksjologicznym, emocjonalnym i duchowym, ale także pogłębionemu zrozumieniu złożonej dynamiki współczesnych przemian społecznych. Autor, mając na uwadze kondycję polskiej pedagogiki religii, wskazuje na konieczność prowadzenia dalszych prac porównawczych w zakresie krytycznej analizy tradycji amerykańskiej i angielskiej pedagogiki religii i kultury, ze szczególnym uwzględnieniem kulturowo-religijnej sytuacji w Stanach Zjednoczonych, prac nad kontynentalną tradycją badań obejmujących niemieckojęzyczne analizy w Niemczech, Austrii i Szwajcarii oraz kontekst krajów skandynawskich. Czy polska pedagogika religii, w szczególnie silny sposób zobowiązana wobec partykularnych teologii, będzie gotowa w pełni z tych badań korzystać, ryzykując wszak przesunięcie bądź to w stronę interreligijności, bądź też w stronę niewymiernej i umykającej instrumentalizmowi pedagogicznemu sferze egzystencji?

Również ostatni tekst w tej części niniejszego numeru pozostaje w polu zainteresowania pedagogiką religii. Tym razem jednak w odniesieniu do jej *praxis*, do edukacji religijnej. Tomasz Olczyk zwraca uwagę na poważne niedostatki w zakresie edukacji ekologicznej, jaką realizuje się w polskiej szkole, również w ramach lekcji religii. Ekologia to temat, który absorbuje dziś społeczną wyobraźnię silniej niż jakikolwiek inny. Sytuacja klimatyczna jest jak powszechnie

wiadomo krytyczna. Niestety, jak podkreśla Autor, problematyka ekologiczna pozostaje wciąż na marginesie nie tylko głównego nurtu edukacji religijnej, ale również katolickiej teologii w ogóle. Zdaniem Lynna Townsenda White'a Jr., amerykańskiego historyka, którego przywołuje Olczyk, źródeł tego dystansu należy doszukiwać się w długiej tradycji hermeneutycznej, zgodnie z którą historię stworzenia z Księgi Rodzaju czyta się na sposób antropocentryczny, jako nakaz panowania człowieka nad ziemią. Nakaz ten bardzo silnie zakorzenił się w teologii judeochrześcijańskiej i przez stulecia sprzyjał niepoohamowanej eksploatacji zasobów naturalnych, przyczyniając się tym samym do pogłębienia kryzysu ekologicznego. Autor wskazuje na konieczność aktualizacji utartych teologicznych wykładni i schematów myślenia zgodnie z kierunkiem wytyczanym przez pontyfikat Papieża Franciszka zwanego „zielonym” papieżem. Czy prawdziwa rewolucja ekologiczna w teologii katolickiej i edukacji religijnej jest rzeczywistość możliwa? Jak zmienić zastaną, przeszło dwutysięczną tradycję interpretacyjną w tak krótkim czasie? I wreszcie – jak pogodzić podstawę programową tradycyjnej edukacji religijnej z postantropocentryzmem? Sprawa wydaje się raczej karkołomna, a jednak już dziś powstają programy do nauczania religii katolickiej wrażliwe ekologicznie i w duchu edukacji globalnej¹². Być może zatem wszystko jeszcze przed nami. I obyśmy zdążyli...

Poza tematyczną częścią numeru polecamy Państwu niezwykle interesujące

¹² Por. „A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre”. Wyrażamy swą wdzięczność Bogu za świat, który stworzył dla nas, <https://globalna.ceo.org/pl/material/a-bog-widzial-ze-wszystko-co-uczynil-bylo-bardzo-dobre-wyrazamy-swa-wdzieczność-bogu-za-swiat-ktory-stworzył-dla-nas/#>, (dostęp 10.10.2022).

nadpisania i impresje inspirowane wyobraźnią religijną i postreligijną.

I tak oto Dariusz Barbaszyński przywołuje myśl filozoficzną Kazimierza Twardowskiego, w której zderzają się ze sobą pierwiastki racjonalne i religijne; w której porbrzmiewa intelektualna rzeczowość i dystans wobec metafizyki utożsamianej przez filozofa z teorią światopoglądu, a jednocześnie założenia której okazują się niezwykle przydatne „w uzasadnieniu możliwości istnienia racjonalnego, a zarazem nienaukowego poglądu na świat i życie – koncepcji, w której tworzeniu – jak pisze Dariusz Barbaszyński – zasadniczą rolę do spełnienia ma właśnie metafizyka i Kantowski rozum praktyczny”. Również filozofia przełomu XIX i XX wieku, jak widać, nie była wolna od problemowych czy metodologicznych paradoksów pogranicza tego, co racjonalne i religijne.

Zbyszek Dymarski prezentuje poglądy Józefa Tischnera na temat znaczenia etyki w życiu człowieka. Filozof staje w opozycji do tych tez, które ograniczają etykę do zespołu nakazów i zakazów, sprowadzających wychowanie młodego pokolenia do tresury, dla której liczy się efekt końcowy, narzucony z zewnątrz. Zdaniem Autora *Filozofii dramatu* w centrum zainteresowań etyki powinny znaleźć się zagadnienia dotyczące stosunku człowieka do jego własnej aktywności. Dlatego najistotniejszymi w etyce są pytania o to, kim jest człowiek oraz na czym polega jego dobro. Na nie jednostka odpowiada sobie samej w toku rozwoju, w procesie życia, każdorazowo w niepowtarzalnym i unikatowym spotkaniu jednego człowieka z drugim; to inny, ten drugi pozwala odkryć, czym jest i na czym polega dobro jednostki. W tej perspektywie etyka

sprowadza się „do celnych odśnieżeń dobra”, jest ona sztuką planowania, podejmowania i realizowania działań, mających na celu ocalenie dobra w świecie.

Hieronim Chojnacki i Krzysztof Mech proponują nam lekturę książek Sorena Kierkegarda i Paula Tillicha, filozofów należących do grona bodajże najciekawszych myślicieli wszechczasów, twórczo czerpiących z bogatej tradycji chrześcijaństwa. Każdy z nich na swój, niepokojący, ale inspirujący sposób namawia do podjęcia refleksji nad religijnością człowieka: egzystencjalista-melancholik Kierkegaard oraz myśliciel starający się stworzyć filozofię „po Auschwitz”, obaj synowie swoich ponurych czasów, obaj luteranie, obaj – zwracający się ku myśleniu religijnemu, tej skrywającej nadzieję głębi, która, jak pisze Krzysztof Mech, obecna jest w każdym wytworze ludzkiej kultury.

I w końcu Weronika Piróg, która w książce *Osiem pochwał. Szkice z antropologii myślenia* Janusza Bohdziewicza rozpoznaje tropy postsekularne *par excellence: niereligijne* artykulacje *religijnego*. Dostrzega analogię między Kazaniem na górze chrześcijańskiego Mesjasza i konstrukcją narracji Autora, który każdy kolejny rozdział poświęca temu, co kruche i pomijane: niespełnieniu, słabości, powierzchwni, nieswojności, tłu, nicości, niepewności i nieprawdzie. „Ta prowokująca postawa – zauważa Autorka – afirmatywna, wydawać by się mogło, dla antywartości, budzi silne skojarzenie z przesłaniem Jezusa nie bez powodu. Postsekularny namysł nad duchowością chrześcijańską jest jednym z fundamentów, na których Bohdziewicz buduje swą wielowątkową narrację”. I tak, rzecz można, powstaje długi, złożony i wielowarstwowy esej postchrześcijański, stający się swoistą klamrą dla całości rozważań

zamieszczonych w przedkładanym Państwu numerze „Karto-Teki Gdańskiej”.

Warto w tym miejscu przywołać zaproponowaną niegdyś przez Gershoma Sholema, a wyartykułowaną w tytule niniejszego numeru tematycznego perspektywę rozumienia tradycji, jako z natury rzeczy herzejogennej i węzłowatej, w której to równocześnie zachodzą trzy procesy: *przekaz*,

translacja i zdrada. Każdy z proponowanych Państwu tekstów daje się czytać jako wariacja konstruowana na przynajmniej jednej z tych trzech strategii. Czasami nawet dwóch lub wszystkich trzech na raz.

Gożąco polecamy Państwu lekturę niniejszego numeru!

Monika Humeniuk
Szymon Dąbrowski

Bibliografia:

- „*A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre*”. Wyrażamy swą wdzięczność Bogu za świat, który stworzył dla nas, <https://globalna.ceo.org.pl/material/a-bog-widzial-ze-wszystko-co-uczynil-bylo-bardzo-dobre-wyrazamy-swa-wdziecz-nosc-bogu-za-swiat-ktory-stworzyl-dla-nas/#> (dostęp 10.10.2022).
- Duda S., *Wielkie Tak albo wielkie Nie. Bóg spoza teologicznego słownika*, „Kwartalnik Więź”, 20.09.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/wielkie-tak-albo-wielkie-nie-bog-spoza-teologicznego-slownika/> (dostęp: 10.10.2022).
- Gray J., *Siedem typów ateizmu*, tłum. A. Wilga, Kultura Liberalna, Warszawa 2020.
- Halik T., *Popołudnie chrześcijaństwa. Odwaga do zmiany*, tłum. T. Maćkowiak, WAM, Kraków 2022.
- Jaeschke T., Stanisławska I. A., Sumińska D., *Nieboskie stworzenia. Jak kościół wyklucza*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2019.
- Kędzierski M., *Święta codzienność w szpitalu polowym, czyli katolicyzm po rozpadzie*, „Kwartalnik Więź”, 8.10.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/swieta-codziennosc-w-szpitalu-polowym-czyli-katolicyzm-po-rozpadzie/> (dostęp: 10.10.2022).
- Nosowski Z., *Odgruzowywanie chrześcijaństwa (edytorial, jesień 2022)*, „Kwartalnik Więź”, 8.10.2022, <https://wiesz.pl/2022/09/20/odgruzowywanie-chrzciscijanstwa-edytorial-jesien-2022/?fbclid=IwAR-1m63rsl-opkoMGuCAiSHtQ-60hDIW-65aYLYPWCiOfxmMecgl73lgAFkA> (dostęp: 10.10.2022).
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ewangelia św. Jana: 1,46*, Poznań– Warszawa 1980, s. 1217.
- Polak T., *System kościelny, czyli przewagi Pana K.*, Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM, Poznań 2020.
- Posunąć się nieco. Teologia według Derridy*. Z Agatą Bielik-Robson rozmawia Piotr Sawczyński, „Miesięcznik Znak” 2017, <https://www miesiecznik.znak.com.pl/posunac-sie-nieco-teologia-wedlug-derridy/>; (dostęp: 3.09.2022)
- Scholem G., „Autorytet religijny a mistyka”, w: G. Scholem, *Kabała i jej symbolika*, tłum. R. Wojnakowski, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2014, s. 11–50.

Szostkiewicz A., *Franciszek już nie imponuje*, „Polityka”, 2.07.2022 <https://szostkiewicz.blog.polityka.pl/2022/07/04/franciszek-juz-nie-imponuje/>, (dostęp: 10.10.2022).

Sadowski R.F., *Filozoficzny spór o rolę chrześcijaństwa w kwestii ekologicznej*, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2015.

Twardziłowski T., *Ocalić stworzenie. Teoria i zastosowanie ekologicznej hermeneutyki Biblii*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2017.

Werhun W., *W głąb i spowrotem. Rekolekcje ignacjańskie w życiu codziennym*, WAM, Kraków 2020.

„Transmission, Translation and Betrayal” – Questions about the Shape of Christianity in Poland

The text is an introduction and encouragement for the reader to read the tenth issue of the journal “Karto-Teka Gdańska”. The editors point to the broad context of the scientific placement of articles, which primarily oscillate around current and pressing questions: *About the shape of Christianity in Poland*. An interpretation is indicated here, in the form of three strategies: *transmission*, *translation* and *betrayal* (after: Gershom Sholem), in which each of the published articles, reviews and polemics fits. We are talking here about critical analyzes and deconstructing the basic assumptions of the transmission of religious content. On the other hand, about methods of restoring and recovering the most forgotten (absent) content of the Christian message. It is an invitation by the editors to both read and actively join the polemics contained in the texts presented here.

Key words: Theology, religious studies, pedagogy of religion, philosophy, tradition, rationalism and religion, anthropology of thinking

Przekaz, translacja i zdrada – pytania o kształt chrześcijaństwa w Polsce

Tekst jest wprowadzeniem i zachętą dla czytelnika do lektury dziesiątego numeru czasopisma „Karto-Teka Gdańska”. Redaktorzy wskazują na szeroki kontekst naukowego ulokowania artykułów, które oscylują przede wszystkim wokół aktualnych i palących pytań: *O kształt chrześcijaństwa w Polsce*. Wskazana zostaje tu matryca interpretacyjna, w postaci trzech strategii: przekazu, translacji oraz zdrady (za: Gershom Sholem), w których każdy z zamieszczonych artykułów, recenzji i polemik się mieści. Mowa tu o analizach krytycznych i dekonstruujących podstawowe założenia przekazu treści religijnych z jednej strony, z drugiej zaś o metodach restauracji i odzyskiwania najbardziej zapomnianych (nieobecnych) wartości przesłania chrześcijańskiego. Jest to zaproszenie przez redaktorów zarówno do lektury, jak również do aktywnego i krytycznego włączenia się w polemiki zawarte w przedłożonych tu tekstach.

Słowa kluczowe: Teologia, religioznawstwo, pedagogika religii, filozofia, tradycja, racjonalizm i religia, antropologia myślenia.

Monika Humeniuk: doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (Uniwersytet Wrocławski), magister religioznawstwa (Uniwersytet Jagielloński). Adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problemów pedagogiki ogólnej oraz pogranicza pedagogiki i religioznawstwa. Zajmuje się badaniami religioznawczych, hermeneutycznych i krytycznych nurtów pedagogiki religii oraz problematyką gender, socjologii edukacji, socjologii i filozofii religii, religioznawstwa, edukacji międzykulturowej i aksjologicznej. Pomysłodawczyni i organizatorka cyklicznej konferencji naukowej „Między ekskluzją a inkluzją w edukacji religijnej” odbywającej się od 2015 roku we Wrocławiu. Autorka monografii *Wizerunek kobiety w wielokulturowym społeczeństwie Kazachstanu odniesieniem do edukacji międzykulturowej* (Toruń 2014), współredaktorka publikacji *Sukces jako zjawisko edukacyjne* (Wrocław 2017) i *Między ekskluzją a inkluzją w edukacji religijnej* (Wrocław 2017), licznych artykułów z obszaru pedagogiki ogólnej, edukacji międzykulturowej oraz religioznawczej, krytycznej i hermeneutycznej pedagogiki religii. Prywatnie – entuzjastka muzyki, literatury pięknej i sztuk audiowizualnych. *Mama dwojga wspaniałych, Jagny i Jędrka*. Fotografuje i poetyzuje do szuflady. e-mail: monika.humeniuk@uwr.edu.pl.

Szymon Dąbrowski: doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika (Uniwersytet Gdański), magister filozofii i socjologii (Uniwersytet Gdański), magister teologii (Katolicki Uniwersytet Lubelski). Adiunkt w Instytucie Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku; Kierownik Pracowni Badań nad Kulturą i Religią w Instytucie Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku, Wiceprezes Pomorskiego Towarzystwa Filozoficzno-Teologicznego; Redaktor tematyczny czasopisma naukowego „Karto-Teka Gdańska”; nauczyciel i Tutor; www.szymon-dabrowski.com; e-mail: szymon.dabrowski@apsl.edu.pl.